

Ondernemerschap & Ondernemendheid

In de beroepssector handel & de bedrijfstak MITT 2010

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inleiding.....	4
Samenvatting.....	5
Conclusies en aanbevelingen.....	6
1. Ondernemers in Nederland.....	7
1.1 Startende ondernemers.....	7
1.2 Ondernemers.....	11
2. Ondernemendheid in de handel & MITT.....	15
2.1 De essentie van ondernemendheid.....	15
2.2 Het belang van ondernemendheid.....	16
2.3 Ondernemendheid als selectie criterium.....	17
2.4 De meerwaarde van ondernemendheid.....	18
2.5 Aanleren van ondernemendheid.....	18
3. Ondernemersplein.nl.....	19
4. Verantwoording onderzoek.....	20

Interessante websites en bronnen

Voorwoord

Ondernemerschap & ondernemendheid zijn steeds prominentere thema's. Zowel bij bedrijven als in het onderwijs. Sinds enkele jaren besteedt ook de politiek er veel aandacht aan.

Ondernemen is van nature een thema dat sterk gelinkt is aan Kenniscentrum Handel. Het kwalificatiedossier 'Ondernemer handel' neemt een stevige positie in, maar ook de ondernemers in de handel vormen een essentiële doelgroep.

In 2007 heeft Kenniscentrum Handel onderzoek gedaan naar het thema ondernemerschap op basis van zelfstandig ondernemen. In de publicatie hierover (verschenen in 2008) zijn de bevindingen en trends van het onderzoek beschreven. Dit rapport is te vinden op de website van Kenniscentrum Handel (www.kchandel.nl).

In 2010 heeft Kenniscentrum een vervolgonderzoek over het thema Ondernemerschap & ondernemendheid uitgevoerd. Voor u ligt de rapportage van dit onderzoek. Net zoals het vorige onderzoek biedt ook dit recente onderzoek veel aanknopingspunten voor de invulling van verder beleid voor de sectoren handel en MITT, zeker voor de ondernemers en brancheorganisaties.

Ede, augustus 2010

Inleiding

Het rapport Ondernemerschap & ondernemendheid 2010 gaat over ondernemers en ondernemendheid in de beroepssectoren detailhandel en groothandel en de bedrijfstak Mode-, Interieur-, Tapijt- & Textielindustrie (MITT). Het rapport geeft enerzijds een kwantitatief beeld over het aantal (startende) ondernemers in Nederland in de handel en MITT. Anderzijds wordt in dit rapport een kwalitatief beeld gegeven over de visie van bedrijven op ondernemendheid op de werkvloer. Ondernemendheid is een overkoepelende term voor een ondernemende houding en ondernemend gedrag.

Hoofdstuk 1 beschrijft kwantitatieve kenmerken over ondernemers. Het geeft van zowel startende als alle ondernemers een beeld over de aantallen en de ontwikkelingen hierin. Ook worden demografische kenmerken van (startende) ondernemers beschreven, zoals de verdeling van het aantal mannen en vrouwen, leeftijdsopbouw en etniciteit.

Hoofdstuk 2 geeft een beeld van de visie van bedrijven op ondernemendheid. Deze gegevens zijn gebaseerd op een onderzoek onder leerbedrijven in de beroepssectoren detailhandel en groothandel en de bedrijfstak MITT, uitgevoerd door Kenniscentrum Handel. Vragen die daarin onder andere beantwoord worden: Wat verstaan bedrijven onder een ondernemende houding? Wat is de meerwaarde van een ondernemende houding van werknemers voor een bedrijf?

Hoofdstuk 3 geeft een korte beschrijving van de onderzoeksmethode en de respondentengroep.

Samenvatting

- **Minder starters, evenveel ondernemers**

Het aantal startende ondernemers in de detailhandel en groothandel is tussen 2008 en 2009 afgenomen ten opzichte van de ontwikkeling een jaar eerder. Ondanks dat is in de detailhandel het totaal aantal ondernemers de laatste twee jaar toch licht toegenomen. In de groothandel is er sprake van een kleine daling van het totaal aantal ondernemers. In de bedrijfstak MITT is er sprake van een lichte stijging van het totaal aantal ondernemers. Ondanks dat er in 2009 minder ondernemingen zijn gestart, zijn er voornamelijk in de detailhandel en MITT, relatief weinig ondernemers (noodgedwongen) gestopt. Over alle sectoren is het aantal ondernemers tussen 2007 en 2009 toegenomen met 11,7 procent.

- **Aandeel vrouwelijke starters groot**

Het aandeel vrouwen dat een onderneming start is groter dan het aandeel vrouwelijke ondernemers. Over alle sectoren is 30 procent van de ondernemers vrouw, het aandeel vrouwen dat een onderneming start ligt momenteel op 35 procent. In de detailhandel is 43 procent van de starters vrouw (37 procent van alle ondernemers is vrouw). In de groothandel is het aandeel vrouwelijke starters (23 procent) bijna gelijk aan het aandeel vrouwen van alle ondernemers (21 procent). In de MITT is 72 procent van de startende ondernemers vrouw (58 procent van alle ondernemers is vrouw).

- **Aandeel allochtone starters groeit**

Het aandeel startende ondernemers van allochtone afkomst neemt in alle sectoren toe. In de detailhandel is 20 procent van de startende ondernemers van allochtone afkomst (tegen 11 procent van de zittende ondernemers). In de groothandel is het aandeel startende ondernemers van allochtone afkomst 26 procent (tegen 18 procent van het aantal zittende ondernemers). In de MITT is 19 procent van de startende ondernemers van allochtone afkomst (tegen 14 procent van de zittende ondernemers).

- **Ondernemendheid is denken en doen**

Een ondernemende houding van werknemers is volgens vier op de vijf bedrijven vooral een combinatie van anderen kunnen laten uitvoeren, maar ook zelf aanpakken. Een kleine minderheid is van mening dat ondernemendheid vooral zelf aanpakken is.

- **Benutten van kansen**

Belangrijk in een ondernemende houding is het benutten van kansen. Naarmate werknemers langer in dienst zijn, hecht het bedrijf meer waarde aan gedrevenheid en ambitie tonen en het kunnen omgaan met veranderingen binnen het bedrijf.

- **Ondernemendheid is een persoonlijke eigenschap**

Volgens bedrijven in de detailhandel, groothandel en MITT is een ondernemende houding voor een deel aan te leren, bijvoorbeeld tijdens de opleiding, maar vrijwel alle bedrijven zijn van mening dat het deels al wel in je persoonlijkheid moet zitten.

Conclusies en aanbevelingen

- **Investeren in ondernemende houding loont**
Ondernemers en bedrijven doen er goed aan om te investeren in de ondernemende houding van haar werknemers. Deze investering leidt tot een productiever en succesvoller bedrijf.
- **Ondernemende houding is selectie criterium**
Bij de werving en selectie van nieuwe medewerkers is een ondernemende houding een belangrijk selectie criterium voor bedrijven.
- **Vroeg beginnen met investeren**
Een ondernemende houding is veelal latent aanwezig en zal daarom vroegtijdig in de schoolloopbaan moeten worden aangewakkerd en ontwikkeld.
- **Verschuiving in organisatievormen vraagt om ondernemend personeel**
Waar in de bouwsector en dienstverlening veelal ZZP'ers actief zijn, is de sector detailhandel veelal een sector waarbij personeel (filiaalbedrijven) of familieleden meedraaien in de dagelijkse activiteiten. Door economische omstandigheden en schaalvergroting zijn kleinere MKB-bedrijven gestopt. Monobrand bedrijven gaan samen nieuwe organisaties bouwen. Deze ontwikkelingen vragen om een ondernemende houding bij personeel.

1. Ondernemers in Nederland

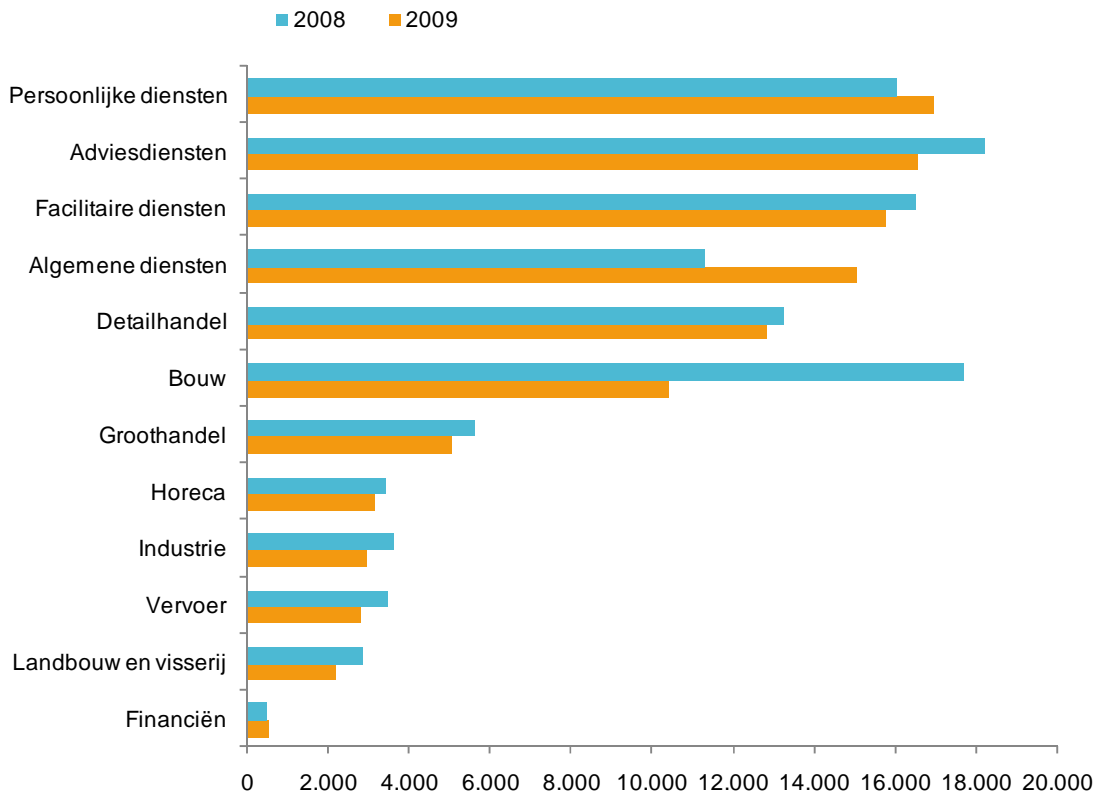
Dit hoofdstuk geeft een beeld van de (startende) ondernemers in Nederland in de beroepssectoren detailhandel en groothandel en de bedrijfstak MITT. Naast actuele ontwikkelingen wordt er ook een beeld gegeven van demografische kenmerken van de ondernemers, zoals een verdeling naar geslacht, leeftijd en etniciteit. In paragraaf 1.1 wordt door middel van kerncijfers en ontwikkelingen een beeld gegeven van de startende ondernemers. In paragraaf 1.2 komen kenmerken van zittende ondernemers aan de orde.

1.1 Startende ondernemers

Figuur 1.1 geeft per sector een beeld van de ontwikkeling van het aantal startende ondernemers in Nederland in 2008 en 2009. In 2009 zijn, voor het eerst in zeven jaar, in de meeste sectoren minder ondernemers gestart vergeleken met een jaar daarvoor. In 2009 zijn er in totaal 104.900 personen die een onderneming zijn gestart, een afname van 2 procent ten opzichte van 2008.

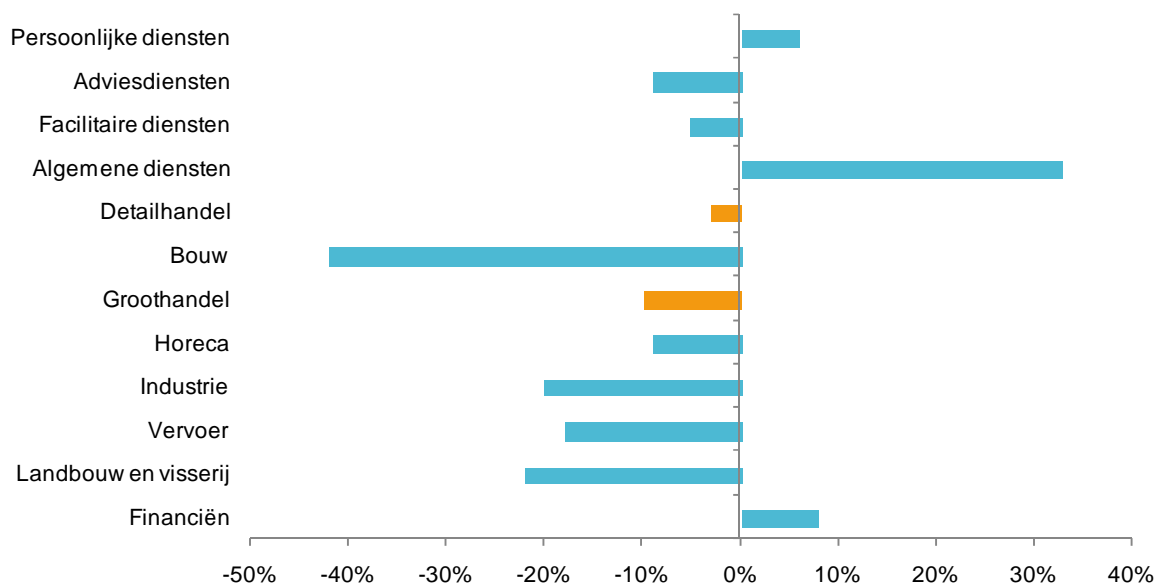
In zowel de detailhandel als de groothandel is het aantal startende ondernemers in 2009 licht gedaald ten opzichte van een jaar daarvoor. In 2009 telt de detailhandel 12.800 startende ondernemers, tien procent minder dan in 2008. In de groothandel zijn in datzelfde jaar 5.000 ondernemers gestart, drie procent minder dan in 2008. De MITT valt onder de sector industrie. Het aantal startende ondernemers in deze bedrijfstak afgenomen van 316 in 2007 naar 296 in 2008. Voor 2009 zijn (nog) geen aantallen bekend.

Figuur 1.1 Aantal startende ondernemers in Nederland, naar sector

Bron: KvK Startersprofiel 2009, bewerking Kenniscentrum Handel

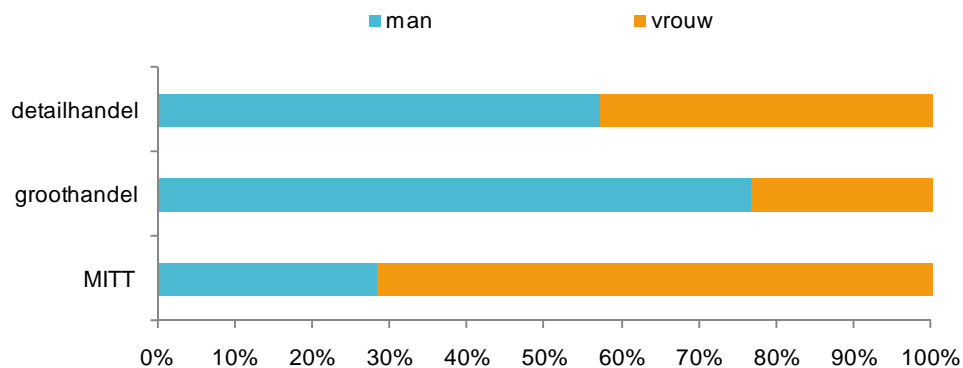
Figuur 1.2 Ontwikkeling aantal startende ondernemers in Nederland, naar sector (2009 t.o.v. 2008)

Bron: KvK Startersprofiel 2009, bewerking Kenniscentrum Handel

Over alle sectoren is één op de drie startende ondernemers vrouw. In de detailhandel is de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen meer in evenwicht, waarbij 43 procent van de startende ondernemers vrouw is (figuur 1.3). In de groothandel ligt het aandeel vrouwen lager (23 procent). In de MITT zijn er beduidend meer vrouwelijke starters (72 procent).

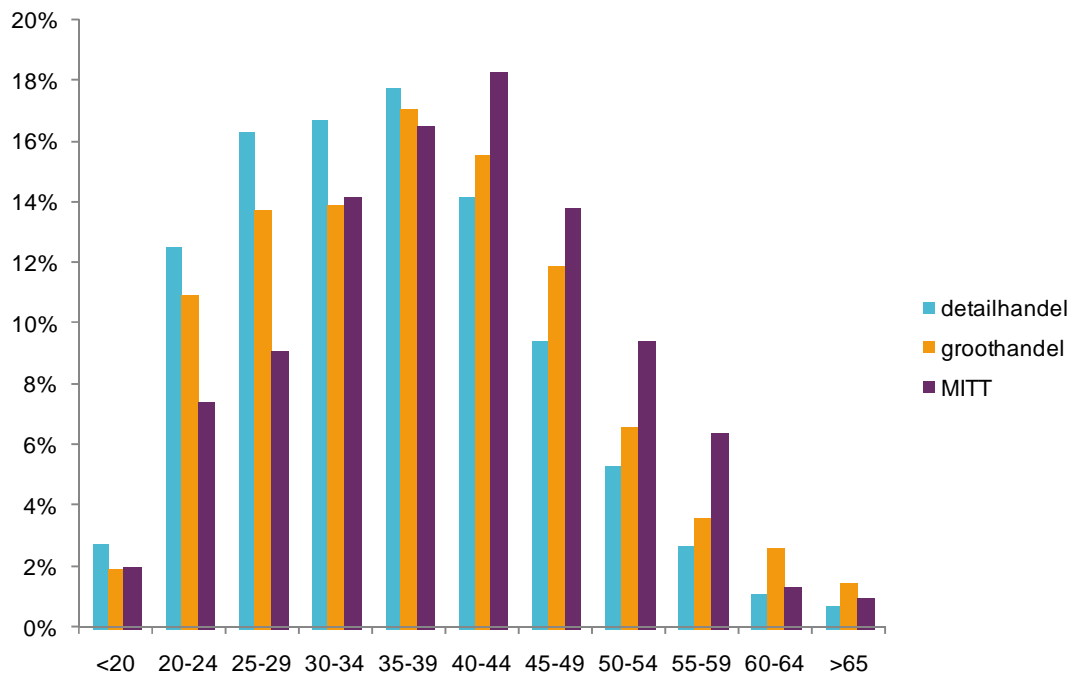
Figuur 1.3 Startende ondernemers detailhandel, groothandel en MITT, naar geslacht

Bron: KvK Startende ondernemers 2008, bewerking Kenniscentrum Handel

In figuur 1.4 is de verdeling van het aantal startende ondernemers in de detailhandel, groothandel en MITT naar leeftijd weergegeven. De grootste groep van de startende ondernemers in de detailhandel en groothandel is tussen de 35 en 39 jaar oud. De startende ondernemer in de MITT is gemiddeld iets ouder, waarbij de piek tussen 40 en 44 jaar ligt.

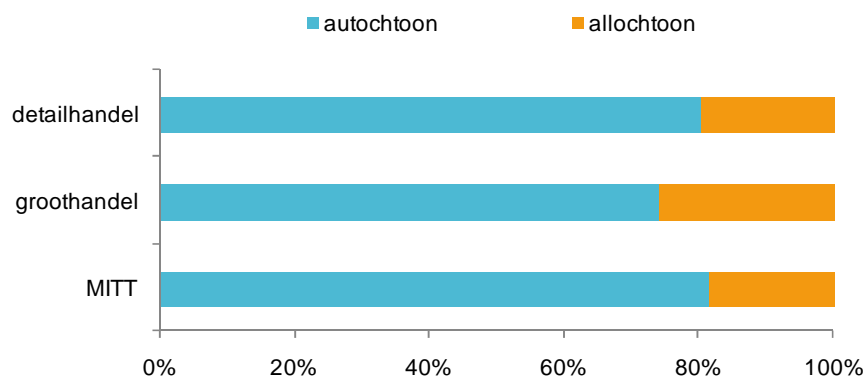
Figuur 1.4 Startende ondernemers detailhandel, groothandel en MITT, naar leeftijd

Bron: KvK Startende ondernemers 2008, bewerking Kenniscentrum Handel

Het aantal allochtonen onder de startende ondernemers neemt de laatste jaren toe. In de detailhandel en MITT is 1 op de 5 startende ondernemers van allochtone afkomst. In de groothandel is zelfs 1 op de 4 startende ondernemers van allochtone afkomst (figuur 1.5). Tussen 2007 en 2009 is het aantal startende ondernemers van allochtone afkomst in de detailhandel toegenomen met 0,8 procent, in de groothandel met 1,3 procent en in de MITT met 3,1 procent.

Figuur 1.5 Startende ondernemers detailhandel, groothandel en MITT, naar etniciteit

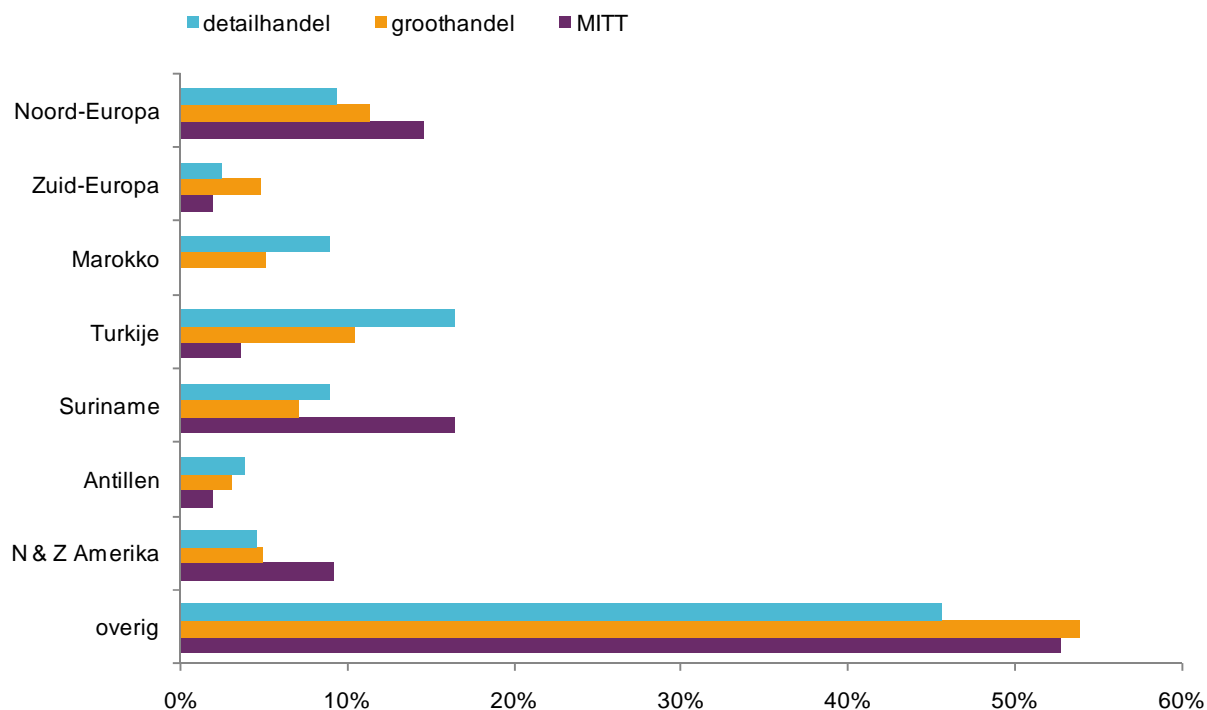

Bron: KvK Startende ondernemers 2008, bewerking Kenniscentrum Handel

Van alle allochtone startende ondernemers in de detailhandel, groothandel en MITT is in figuur 1.6 een verdeling weergegeven naar land van herkomst. De detailhandel telt relatief veel startende ondernemers van Turkse afkomst (16 procent). In de MITT is het aandeel startende ondernemers van Surinaamse afkomst (16 procent) en Noord-Europese afkomst (15 procent) relatief hoog.

Sinds de nieuwe Handelsregisterwet van 1998 wordt de nationaliteit van de ondernemers niet meer geregistreerd. Dit gegeven kan alleen benaderd worden via het geregistreerde geboorteland. Voor onderstaande migrantengroepen bestaat er voor het ondernemerschap een speciale belangstelling binnen de Kamer van Koophandel. Vandaar dat ondernemers uit andere geboortelanden onder de categorie 'overig' worden ingedeeld.

Figuur 1.6 Allochtone startende ondernemers detailhandel, groothandel en MITT, naar herkomst

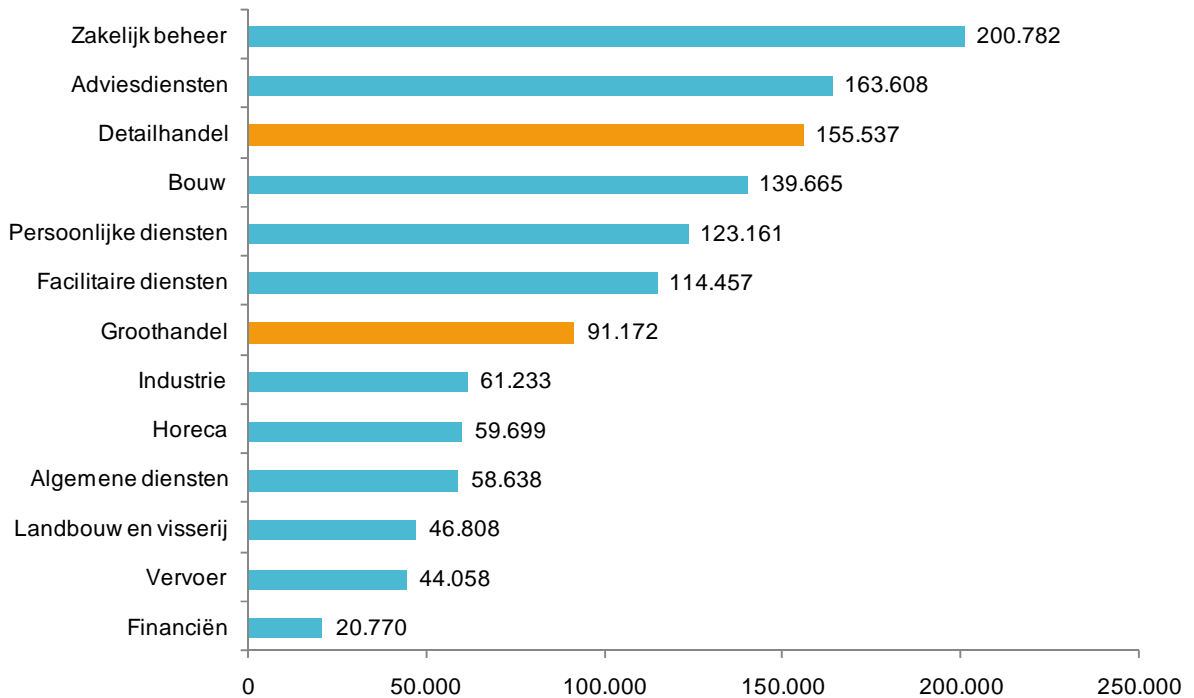

Bron: KvK Startende ondernemers 2008, bewerking Kenniscentrum Handel

1.2 Ondernemers

Van alle ondernemers in Nederland is de detailhandel, met een aandeel van 22 procent, de op twee na grootste sector in Nederland (figuur 1.8). Ook de groothandel is met een aandeel van 7 procent nog een relatief grote sector. De MITT is ondergebracht bij de industrie en telt in totaal 4.390 ondernemers.

Figuur 1.8 Aantal ondernemers in Nederland, naar sector

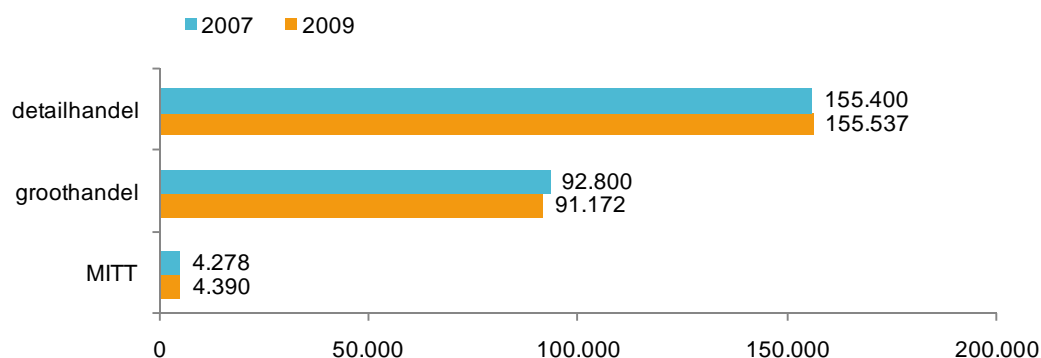

Bron: KvK Ondernemers 2009, bewerking Kenniscentrum Handel

In figuur 1.1 uit paragraaf 1.1 werd duidelijk dat het aantal startende ondernemers in de detailhandel en de groothandel in 2009 lager is dan in 2008. Voor het totaal aantal ondernemers maken we een vergelijking tussen 2007 en 2009. Over alle sectoren is het aantal ondernemers tussen 2007 en 2009 toegenomen met 11,7 procent.

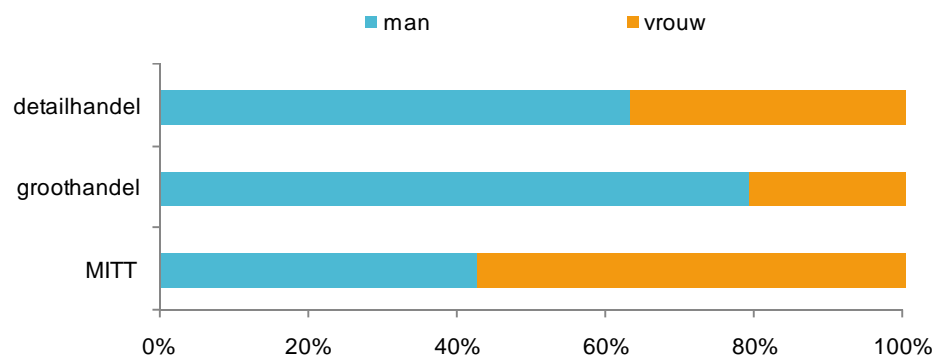
Voor de detailhandel is het aantal ondernemers in deze periode licht gestegen. In de groothandel is er sprake van een kleine daling (-2 procent). In de MITT is er, sprake van een lichte stijging (+2,6 procent) (figuur 1.9).

Figuur 1.9 Ontwikkeling aantal ondernemers detailhandel, groothandel en MITT

Bron: KvK Ondernemers 2007-2009, bewerking Kenniscentrum Handel
 Over alle sectoren is 7 op de 10 ondernemers man. In de detailhandel en groothandel is het aandeel mannen ook groter dan het aandeel vrouwen (respectievelijk 63 procent en 79 procent). In de MITT is het omgekeerde het geval en is de meerderheid van de ondernemers vrouw (58 procent).

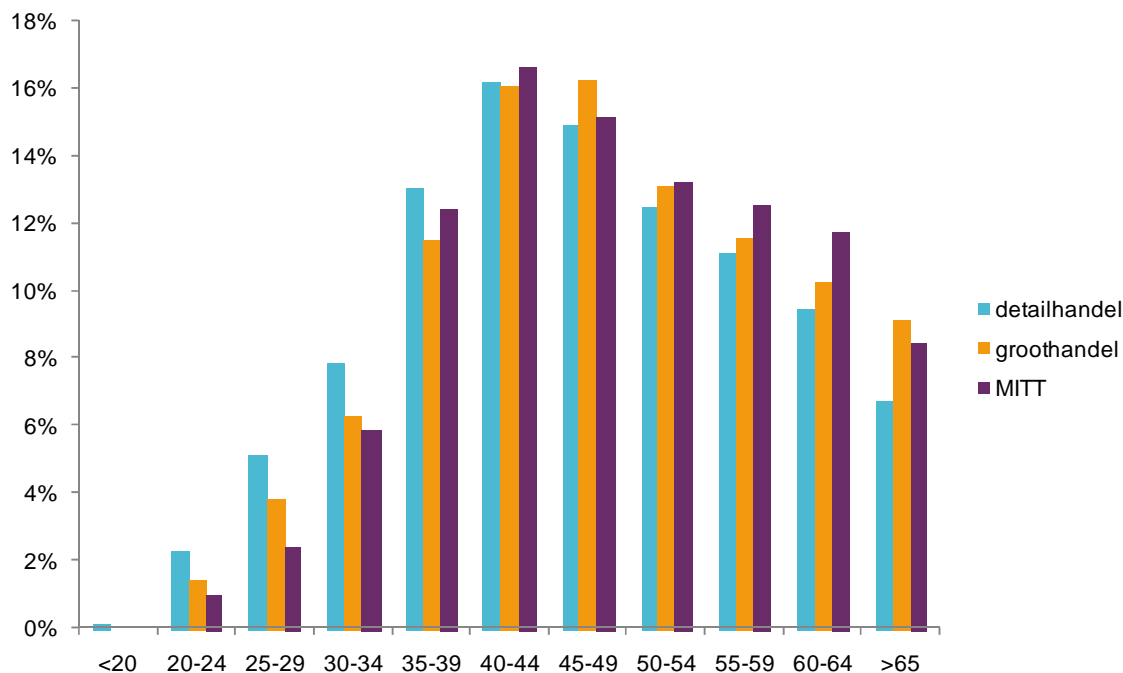
Figuur 1.10 Ondernemers detailhandel, groothandel en MITT, naar geslacht

Bron: KvK Ondernemers 2009, bewerking Kenniscentrum Handel

Zowel in de detailhandel als de groothandel is de grootste groep ondernemers tussen de 40 en 44 jaar oud. Ook in de MITT ligt de piek tussen 40 en 44 jaar, maar naarmate de leeftijd stijgt, neemt het aantal ondernemers minder sterk af dan in de detailhandel. In de detailhandel is de gemiddelde ondernemer 45,6 jaar in de groothandel 47 jaar en in de MITT 47,5 jaar.

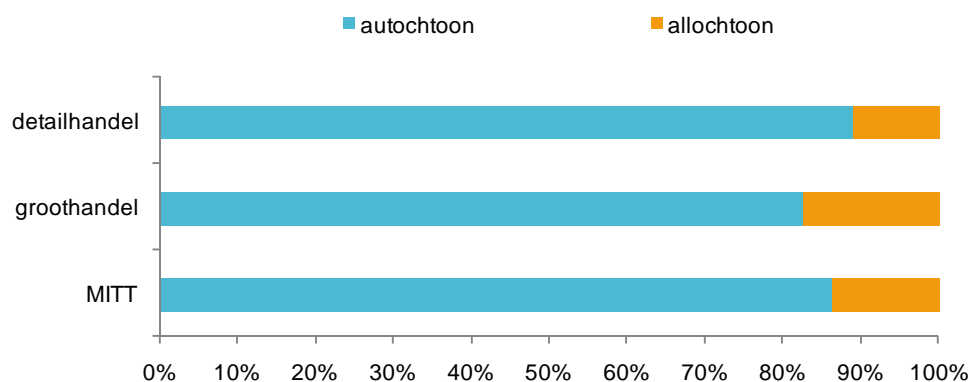
Figuur 1.11 Ondernemers detailhandel en groothandel, naar leeftijd

Bron: KvK Ondernemers 2009, bewerking Kenniscentrum Handel

In de detailhandel is één op de tien ondernemers van allochtone afkomst, in de groothandel bijna twee op de tien (figuur 1.12). Het aandeel startende ondernemers van allochtone afkomst is groter dan het aandeel zittende ondernemers van allochtone afkomst (zie figuur 1.5, paragraaf 1.1).

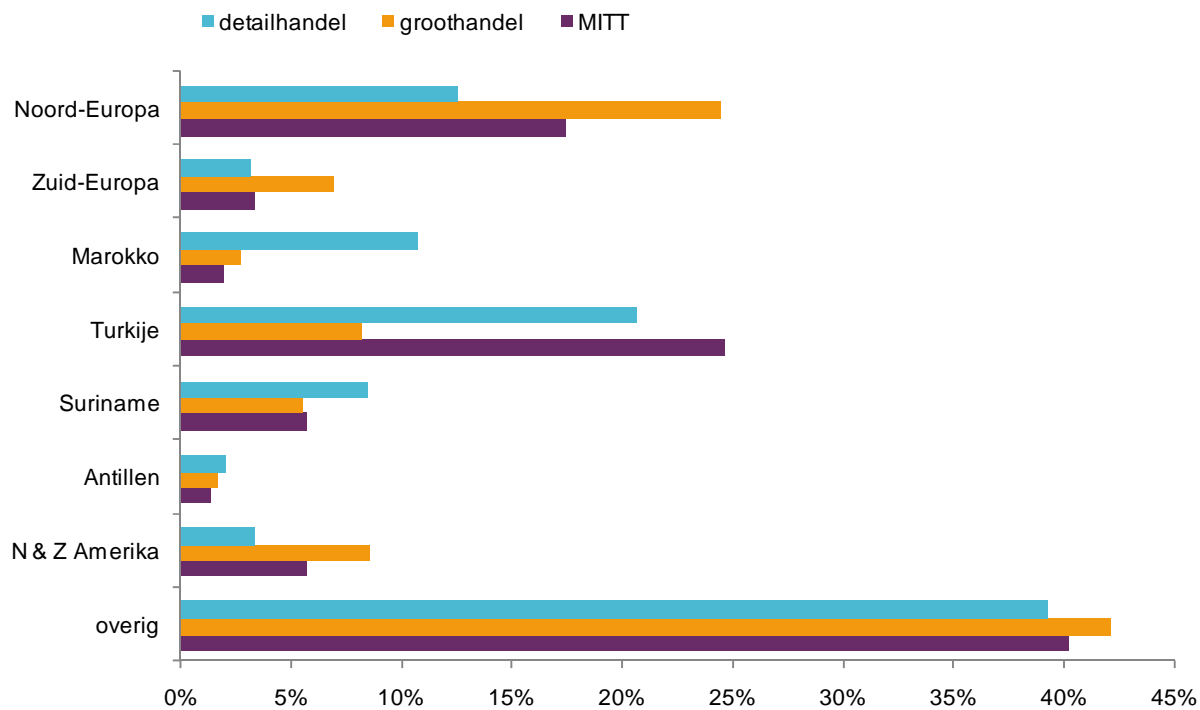
Figuur 1.12 Ondernemers detailhandel, groothandel en MITT, naar etniciteit

Bron: KvK Ondernemers 2009, bewerking Kenniscentrum Handel

Figuur 1.13 geeft de verdeling weer van allochtone ondernemers naar land van herkomst. Van de ondernemers met een allochtone afkomst is in de detailhandel en MITT het grootste deel van Turkse afkomst (respectievelijk 21 procent en 25 procent). In de groothandel is het grootste deel van de allochtone ondernemers van Noord-Europese afkomst (24 procent).

Figuur 1.13 Allochtone ondernemers detailhandel, groothandel en MITT, naar herkomst

Bron: KvK Ondernemers 2009, bewerking Kenniscentrum Handel

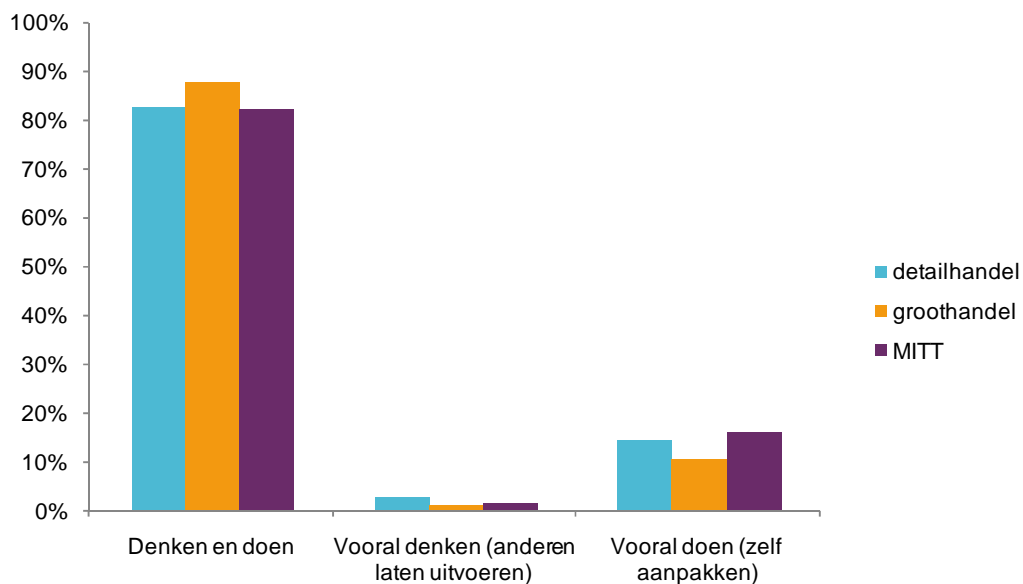
2. Ondernemendheid in de handel & MITT

Dit hoofdstuk geeft een beeld over hoe bedrijven tegen ondernemende werknemers aankijken. Aan een selectie leerbedrijven in de detailhandel, groothandel en MITT is een aantal vragen voorgelegd over de essentie en het belang van ondernemendheid. Daarnaast is gevraagd naar de meerwaarde van ondernemende werknemers voor het bedrijf. Ook wordt antwoord gegeven op de vraag of ondernemendheid een (aangeboren) eigenschap is en of een ondernemende houding door iedereen is aan te leren.

2.1 De essentie van ondernemendheid

Ondernemendheid kan tot uiting worden gebracht in 'denken', 'doen' of 'denken en doen'. Is ondernemendheid vooral anderen laten uitvoeren (vooral denken), zelf aanpakken (vooral doen) of een combinatie van beide? Aan de leerbedrijven is deze vraag voorgelegd en de bevindingen vindt u in figuur 2.1. Het grootste deel van de bedrijven is van mening dat ondernemendheid vooral een combinatie van denken en doen is. Een klein deel vindt dat ondernemendheid vooral een kwestie is van direct zelf aanpakken, zonder daar al te lang bij na te denken of het anderen te laten uitvoeren.

Figuur 2.1 De essentie van ondernemendheid volgens leerbedrijven

Bron: Leerbedrijvenonderzoek Kenniscentrum Handel (juni 2010)

2.2 Het belang van ondernemendheid

Een ondernemende houding houdt in dat je actief op zoek gaat naar kansen om nieuwe initiatieven te ontplooiën, maar ook dat je kansen ziet, ontdekt en deze aangrijpt. Aan deze definitie van een ondernemende houding zijn zes competenties gekoppeld, op te splitsen in twee onderdelen; 'kansen zien' en 'kansen benutten':

Kansen zien

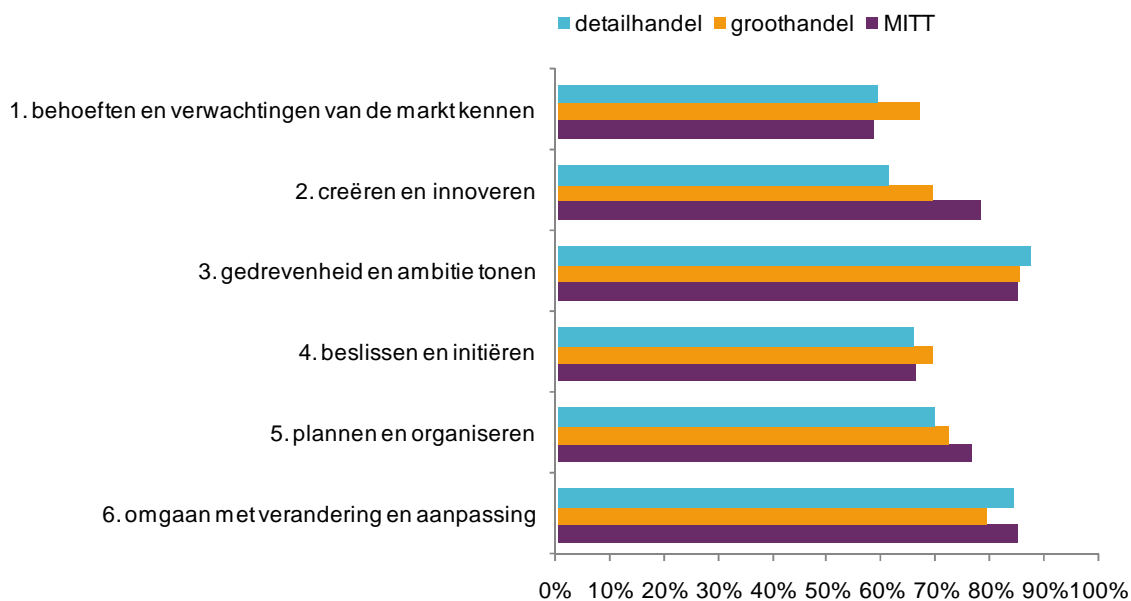
1. Behoeften en verwachtingen van de markt kennen
2. Creëren en innoveren

Kansen benutten

3. Gedrevenheid en ambitie tonen
4. Beslissen en initiëren
5. Plannen en organiseren
6. Omgaan met verandering en aanpassing

Aan de respondenten is gevraagd in hoeverre zij (op een schaal van 1 t/m 5) belang hechten aan deze zes competenties voor een ondernemende houding. De aangegeven percentages geven het aandeel respondenten weer dat per competentie een waarde van 4 (belangrijk) of 5 (zeer belangrijk) heeft toegekend. De competenties 'gedrevenheid en ambitie tonen' en 'omgaan met verandering en aanpassen' worden het meest als (zeer) belangrijk ervaren. Het benutten van kansen wordt over het algemeen belangrijker gevonden dan het zien van kansen.

Figuur 2.2 Aandeel bedrijven dat deze competenties belangrijk vindt voor ondernemendheid

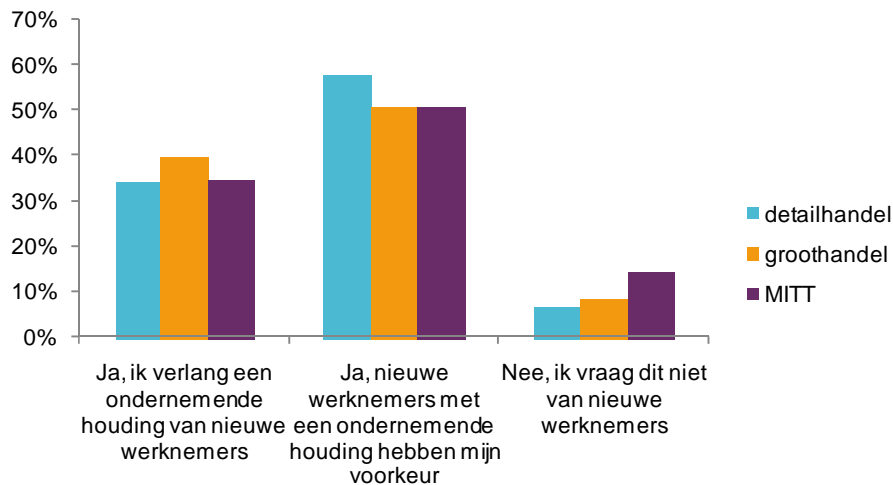

Bron: Leerbedrijvenonderzoek Kenniscentrum Handel (juni 2010)

2.3 Ondernemendheid als selectiecriteria

Jaarlijks worden er in de detailhandel, groothandel en MITT nieuwe werknemers geworven en aangenomen. Dit kunnen pas gediplomeerde jongeren zijn, maar ook werknemers met enige werkervaring. Is ondernemendheid daarbij een selectiecriteria? Bij het merendeel van de bedrijven wordt van nieuwe werknemers inderdaad een ondernemende houding verlangd en hebben werknemers met een ondernemende houding de voorkeur boven anderen.

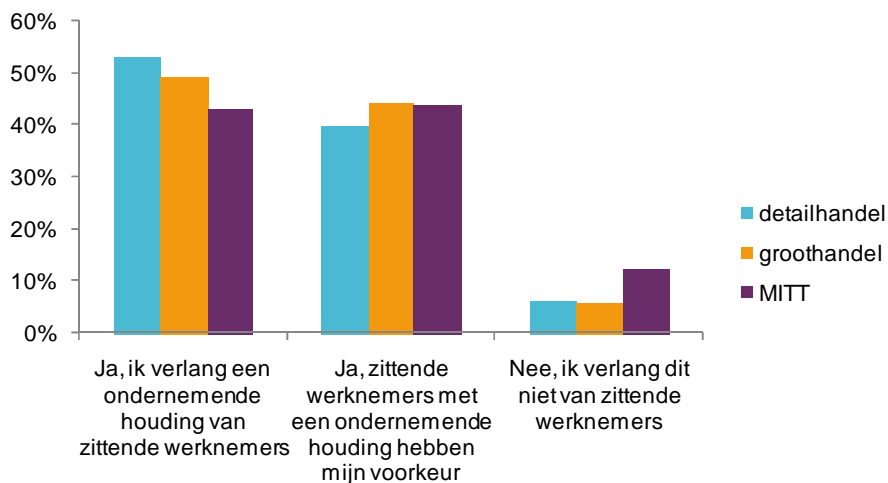
Figuur 2.3 Is ondernemendheid een selectiecriteria bij het aannemen van nieuwe werknemers?

Bron: Leerbedrijvenonderzoek Kenniscentrum Handel (juni 2010)

Aan de bedrijven is ook de vraag voorgelegd of van zittende werknemers ondernemendheid wordt verlangd. Van zittende werknemers wordt door meer bedrijven ondernemendheid verlangd dan van nieuwe werknemers. Dit geldt vooral voor bedrijven in de detailhandel, waar meer dan de helft van de bedrijven een ondernemende houding van zittende werknemers verlangt.

Figuur 2.4 Verlangt u van zittende werknemers een ondernemende houding?

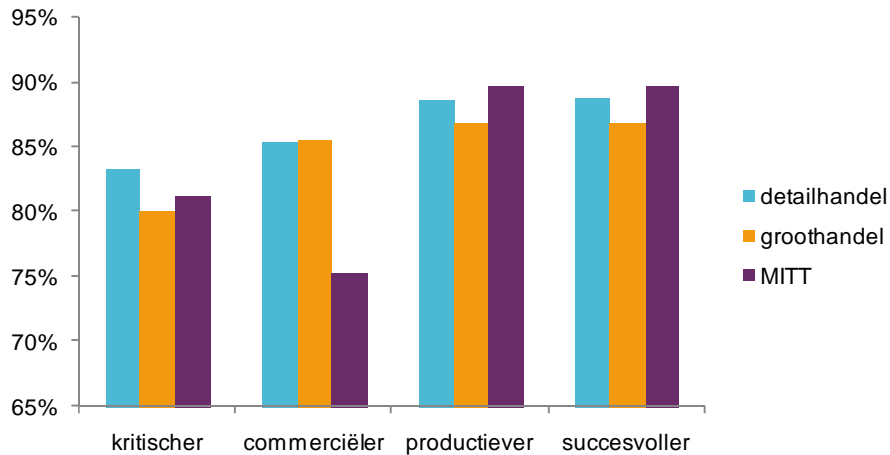

Bron: Leerbedrijvenonderzoek Kenniscentrum Handel (juni 2010)

2.4 De meerwaarde van ondernemendheid

Aan de bedrijven is gevraagd naar de meerwaarde van ondernemende werknemers voor het bedrijf (figuur 2.5). De percentages geven het aandeel bedrijven weer dat het (helemaal) eens is met de verschillende opbrengsten. De meeste bedrijven zijn het er mee eens dat een ondernemende houding van werknemers ervoor zorgt dat een bedrijf productiever en succesvoller is. Voor de MITT geldt in iets mindere mate dan voor de detailhandel en de groothandel dat een ondernemende houding van werknemers ervoor zorgt dat het bedrijf hierdoor commerciëler wordt.

Figuur 2.5 De meerwaarde van ondernemendheid voor het bedrijf

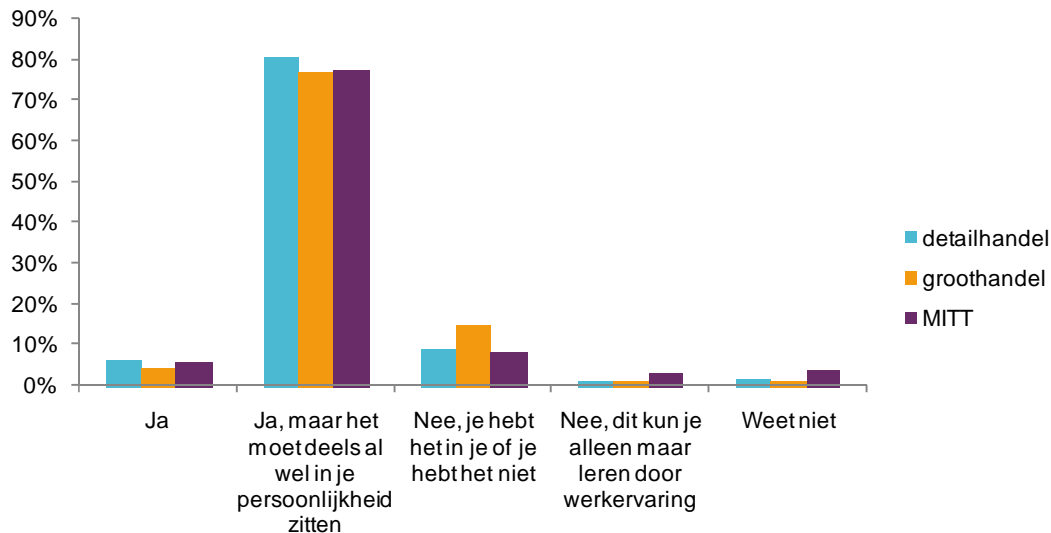

Bron: Leerbedrijvenonderzoek Kenniscentrum Handel (juni 2010)

2.5 Aanleren van ondernemendheid

Is ondernemendheid aan te leren? Verreweg de meeste bedrijven beantwoorden deze vraag positief en zijn van mening dat een ondernemende houding aan te leren is, maar ook dat het voor een deel al wel in je persoonlijkheid moet zitten.

Figuur 2.6 Is ondernemendheid aan te leren (bijvoorbeeld in opleidingen)?

Bron: Leerbedrijvenonderzoek Kenniscentrum Handel (juni 2010)

3. Ondernemersplein.nl

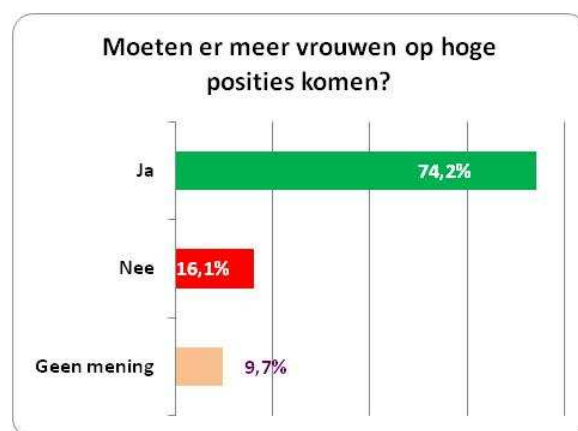
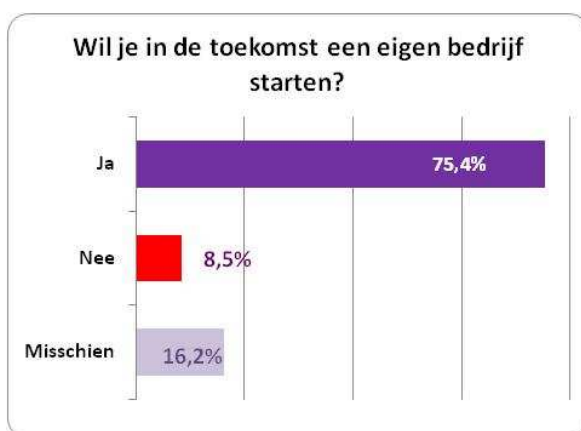
Om een beeld te krijgen van de opvattingen over ondernemerschap kunnen (potentiële) ondernemers op ondernemersplein.nl een aantal vragen invullen over ondernemerschap en wat daarbij komt kijken. De bezoekers zijn veelal mensen die in de toekomst een eigen bedrijf willen starten (59 procent) of op dit moment al een eigen bedrijf hebben (30 procent). Iets meer dan de helft (52 procent) van de bezoekers is student en een kwart (27,9 procent) is ondernemer.

De belangrijkste reden waarom deze bezoekers ondernemer zijn, of dat graag zouden willen worden, is dat zij eigen baas willen zijn (44 procent). Bijna één op drie bezoekers geeft als belangrijkste reden aan dat hun ondernemersbloed begint te koken, wat aangeeft dat bij deze mensen een ondernemende houding veelal latent aanwezig is. De resultaten van het onderzoek onder leerbedrijven toonde ook al aan dat ongeveer vier op de vijf van deze bedrijven van mening zijn dat ondernemendheid deels al in je persoonlijkheid moet zitten (hoofdstuk 2).

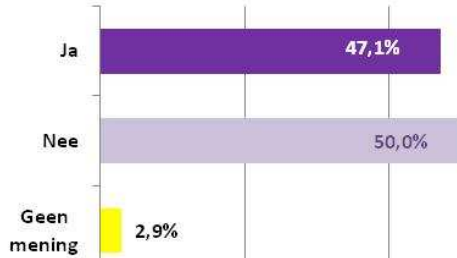
Over het ondernemersklimaat in Nederland zijn de meningen verdeeld. 43 procent is hierover positief, 40 procent negatief. Drie op de vier bezoekers (74 procent) vinden dat er geen gelijke verdeling is tussen mannen en vrouwen en vinden dan ook dat er meer vrouwen op hoge posities moeten komen. Ruim de helft van de bezoekers (52 procent) vindt kennis van de theorie over ondernemerschap noodzakelijk voor een ondernemer. Ruim één op de drie (39 procent) vindt dit niet noodzakelijk. Dit zouden vooral de mensen kunnen zijn die het ondernemersbloed voelen koken, immers zij willen gewoon starten.

De helft van de bezoekers geeft aan geen last van de kredietcrisis te hebben. Een groot deel is negatief over de rol die de overheid speelt. 58 procent van de mensen vindt dat de overheid onvoldoende doet voor ondernemers en 'slechts' een kwart (26 procent) is van mening dat de overheid zich wel voldoende inspant voor ondernemers.

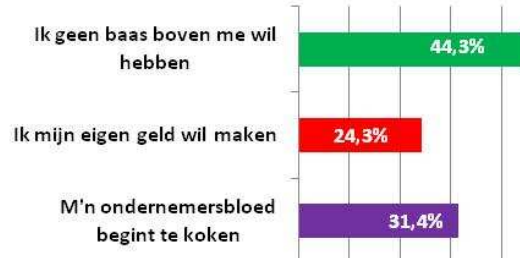
Na het bezoeken van de website ondernemersplein.nl zijn er nog behoorlijk wat vraagtekens bij de bezoekers. Ruim de helft (53 procent) vindt wat ze zoeken, maar één op de drie bezoekers (35 procent) heeft na het bezoeken van de website nog onvoldoende informatie gevonden waar ze naar op zoek waren. Hetgeen zou kunnen pleiten voor een breder landelijk portal. Hiervoor wil KCH graag samenwerken met de overheid en/of de Kamer van Koophandel en haar ondersteuning aanbieden.

Heeft u last van de kredietcrisis?

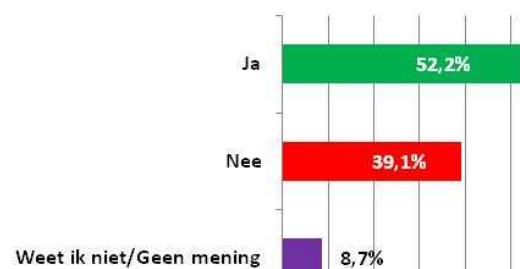
De belangrijkste reden dat ik ondernemer ben geworden (wil worden) is:

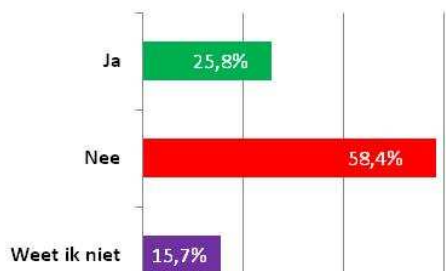
Ik ben...

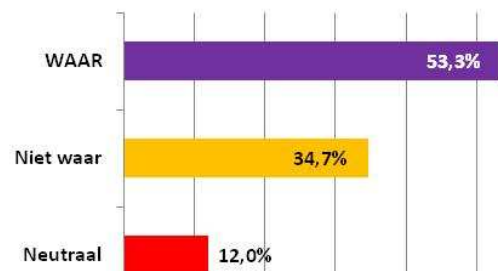
Is kennis van theorie altijd noodzakelijk voor een ondernemer?

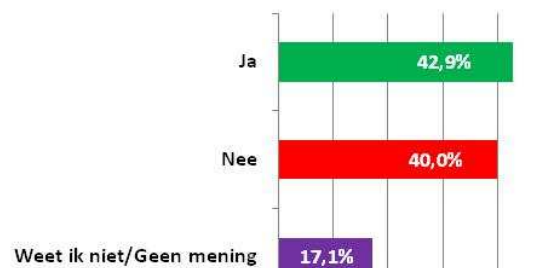
Doet de overheid voldoende voor ondernemers?

Ik kan vinden wat ik zoek op het ondernemersplein.nl

Heeft Nederland een goed ondernemersklimaat?

4. Verantwoording onderzoek

Verzamelde onderzoeksgegevens

In hoofdstuk 1 zijn kwantitatieve onderzoeksgegevens van de Kamer van Koophandel gebruikt en bewerkt door Kenniscentrum Handel (KCH). Deze gegevens gaan over startende ondernemers en zittende ondernemers in Nederland in de periode 2007-2009.

De resultaten in hoofdstuk 2 zijn verzameld door middel van een online onderzoek onder leerbedrijven dat is uitgevoerd door KCH in juni 2010. Dit onderzoek is gehouden onder leerbedrijven die erkend zijn voor de beroepssectoren detailhandel of groothandel of voor de bedrijfstak MITT. In totaal hebben 637 bedrijven uit de detailhandel, 227 bedrijven uit de groothandel en 153 bedrijven uit de MITT deelgenomen aan dit onderzoek. De resultaten zijn op sectoraal niveau geanalyseerd.

Geraadpleegde bronnen

De volgende bronnen zijn geraadpleegd voor het onderzoek Ondernemerschap & ondernemendheid:

- Startende ondernemers (KvK, 2008)
- Ondernemers (KvK, 2007-2009)
- Onderzoek 'Ondernemen & ondernemerschap' (Kenniscentrum Handel, 2008)
- Leerbedrijvenonderzoek (Kenniscentrum Handel 2009, 2010)
- Website benjeondernemend.nl
- Website ondernemersplein.nl
- 'Feiten en cijfers' van Kenniscentrum Handel (www.kchandel.nl/feitenencijfers)

Interessante websites en bronnen

www.eivanondernemen.nl

	EuropaPreneur is gericht op verdergaande Europese samenwerking op het gebied van competentiegerichte ondernemerskwalificaties. Centraal staat het ontwikkelen en uitwisselen van leermiddelen. Voor meer informatie: www.europapreneur.eu/nl
 	Het Leonardo Da Vinci-project INTENT stimuleert op Europees niveau 'INTernational ENTrepreneurship'. Het project heeft onder andere een competentieprofiel, trainingsmaterialen en assessmentcriteria opgeleverd.
 	Met lesmaterialen, toetscriteria en –methoden richt dit project zich op het ontwikkelen van ondernemendheid en ondernemerschap. Het adviesdocument Ondernemendheid en Ondernemerschap en het referentiedocument Ondernemen vormen hiervoor de basis.
	De ondernemendheidstest is een test die de ondernemende houding en het ondernemende gedrag van personen meet. Aan het resultaat worden ontwikkelpunten verbonden. Voor meer informatie: www.BenJeOndernemend.nl
	Ondernemersplein is een website met informatie voor ondernemers en iedereen die zich wil oriënteren op ondernemerschap. Voor meer informatie: www.ondernemersplein.nl
	Zaak in Balans is gericht op het ondersteunen van beginnende ondernemers bij hun bedrijfsvoering. Zaak in Balans richt zich in eerste instantie op de branches Pianotechniek en Uurwerktechniek. Zaak in Balans is ook bruikbaar in de opleiding van ondernemers in deze branches. Voor meer informatie: www.zaakinbalans.nl

www.benjeondernemend.nl

www.kchhcm.nl

www.kchinternational.nl

www.kchexamens.nl

Ondernemersplein: www.ondernemersplein.nl

Themapleinen:

- Digitaal ondernemen: www.ondernemersplein.nl/themas_ondernemen/digitaal_ondernemen
- Diversiteit: www.ondernemersplein.nl/themas_ondernemen/diversiteit
- Overheid en ondernemen: http://www.ondernemersplein.nl/themas_ondernemen/overheid_en_ondernemen
- Innovatief ondernemen: www.ondernemersplein.nl/themas_ondernemen/innovatief_ondernemen
- Maatschappelijk verantwoord ondernemen: www.ondernemersplein.nl/themas_ondernemen/maatschappelijk_verantwoord_ondernemen
- Franchise: www.ondernemersplein.nl/themas_ondernemen/franchise
- Internationaal Ondernemen: www.ondernemersplein.nl/themas_ondernemen/internationaal_ondernemen
- E-business: www.ondernemersplein.nl/themas_ondernemen/ebusiness

Regioleinen: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen

- Groningen: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/groningen
- Friesland: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/friesland
- Drenthe: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/drenthe
- Overijssel: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/overijssel
- Gelderland: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/gelderland
- Flevoland: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/flevoland
- Utrecht: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/utrecht
- Noord-Holland: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/noordholland
- Zuid-Holland: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/zuidholland
- Zeeland: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/zeeland
- Noord-Brabant: http://www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/noordbrabant
- Limburg: www.ondernemersplein.nl/regionaal_ondernemen/limburg